

A CORVINA TÖRTÉNETÉHEZ.

Közli: Szilágyi Sándor.

Ha Csontos J. t. barátom — s a tudomány érdekében óhajtjuk, hogy ez minél hamarább megtörténjék — a Corvin-codexek viszontagságos történetének megírásához hozzá fog, kétségtelenül örömmel fog minden adatot fogadni, mely egy vagy más tekintetben adalékot képez ahhoz, mit e tárgyra vonatkozólag összegyűjtött.¹⁾ Fogadja hát szívesen tőlem is az alább következő adatokat, melyekhez másnemű buvárlataim közben jutottam, s melyek egy részét képezik a könyvtár visszaszerzése érdekében a XVII. század első felében folytatott diplomáciai alkudozásoknak.

Tudva van, hogy röviddel egymásután csaknem egy deceniumban Althan és Pázmány, Bethlen és Rákóczy tettek lépéseket. A három elsőnek sikertelen kísérlete után Rákóczy vette a dolgot kezébe: ő a gyulafehérvári könyvtár számára akarta megszerezni.

Mindjárt uralkodása második évében Budán tette meg a szükséges lépéseket az 1631. okt. végén kinevezett Huszain pasánál — de a »németes« embernél semmi eredménnyel. Ez vezette a gondolatra, hogy egyenesen a portához fordul s Fehér-

¹⁾ A Corvina bibliographiájának megírásánál három szempont jó tekintetbe; először mily körülmények közt kerültek és őriztettek a könyvek a Corvinában, másodsor mely viszontagságokon mentek keresztül Mátyás halála után egész Budavárának visszafoglalásáig. és harmadszor mi történt velök ez időtől fogva napjainkig? E három szempont alá esnek a Corvina maradványai összesen és egyenkint. E szempontok felderítése sok időt és széles körű kutatásokat kíván, mivel a nélkül a Corvina bibliographiáját alaposan megírni nem lehet. Ezért köszönettel veszünk minden oly adatot, mely ezen szempont bármelyikének felderítését előzolja. Fogadja azért mélyen tisztelt czikkíró úr becses közléseért őszinte köszönetünket.

várról aug. 10-ről állandó portai oratorát Szalánczy Istvánt következőleg utasítá ez ügyben: »Budán mennyi sok szép régi deák könyvek legyenek, melyek csak úgy senyvednek el, ha kegyelmed módját arányzaná, (azaz találná) bár ugyan ígérne vagy száz tallért, vagy száz aranyat Zöldfikárnak (a magyar dragománnak, egy az erdélyi ügyekben nagy befolyású embernek), bár csak más félszázat szerezne benne ide választva. Ha pedig mind ide szerzené, adnék bizony ezer aranyat neki.«

Mint e sorok mutatják Rákóczy úgy hitte, hogy ajándékuél megkaphatja, — mert az ajánlott összeg a közvetítés megjutalmazására volt szánva. Szalánczy beszélt is Zöldfikárral s az eredményt nov. 3-áról következőekben írta meg: »az budai könyvek felől Nagyságodnak azokról az császárnak, fővezérnek, Muftinak külön-külön iratni kell, azt mondja Zöldfikár, s nekem is úgy tetszik kegyelmes uram, ha valami jó hírrel jöhetne Nagyságod postája attól, mert ha csak szóval indítjuk, haladék lehet a dologban, s ha kitudódik, irigye találkozik a dolognak, de az levélre való választéttel nem halogathatná s talán valahogy ellophatnák (azaz megvesztegethetnék) elmejeket.«

Szalánczi tanácsát megfogadta Rákóczy.

Az 1633-iki adótjcsak az 1633. év elején küldte be a portára ; s ezzel a mi neheztelés volt ellene, elfordítá fejről. De ez zaklatott idő volt. — Székely Mózesben Rákóczynak versenytársa támadt, s alig hogy a főkövetek beértek a portára, új orator kelle felkészítnie. Ez Keresztesi Pál volt, — s Rákóczy ezt bizta meg az alkudozással a Corvinák ügyében. Szalánczy utasításához hiven levelet írt a szultánnak 1633. febr. 15-ről, melyet fölterjesztés végett azzal az utasítással küldött Szalánczynak, hogy ha nem találná jónak, írja meg észrevételei. A levél szövege így hangzik :

»Hatalmas győzhetetlen császár, az felséges ur Isten hatalmasságodnak egy napját ezerre tévén, kívánt szerencséjét napról-napra nevelje, fényes birodalmát ez földön terjessze, és minden ellenségét éles fegyvere alá hajtja.

Hatalmasságodnak fényes kapujára, országunknak régi törvénye és rendelése szerént kelletvén bocsátanom főkövetemet nemzetes Keresztesi Pált, több dolgaim között, kikről hatalmasságodat szükségesképen meg kellett találnom, (t. i. keresnem) akarám ilyen do-

logról is tudósítani. Az nagyemlékezettü Bethlen Gábor fejedelem, látván, hogy a bölcsek emberekre, mely nagy szüksége volna ez országnak, kezdett volt az oda fel az felső országokra küldözni, és taníttatni, ugyan számosan mint uri főrendeket és közember gyermekeit is ugyan sok költséggel, kik közül némelyek visszajövén nagy tudományyal, mindazolta ez ideig hazájoknak nagy haszonnal szolgáltak, de nem kevesen beiván az német humort, pápistákká löttek és most nem hasznára, hanem romlására szolgálnak hazájoknak, nemzetségeknek. Melyre képest igen eszesen gondolkozván róla, ugyan itt Fejérvárott indított volt meg életében magunk vallásán való egy derekas nagy scholát, melyet noha el nem végezhetett, de oly állapottal hagyta, hogy immár nem sok híja levén, Isten engedelmeből elvégeződik, kinek hírére mindenfelől nem kevés számmal is gyülekeznek immár is mind tanuló ifjuság és bölcsek emberek is. Az volna reménységem, ezután nem kellene pápa birodalmában bocsátanom az ország fiait hatalmasságod országának nagy kárára. Vagyon mindazonáltal ilyen nehézségem, hogy könyveim scholámban kevesen vagyon, ki nélkül igen szűkes lévén ez nagy zürzavarjában az oda fel való országoknak, szerét nem tudom tenni. Tudván lenni hiszem hatalmasságodnál, mikor Budát a szentséges szultán Szulimán, az hatalmasságod boldog emlékezettü eleje kézhez vette volna, noha nevezet szerént még a párnákon is megengedte volt, hogy kihuzzák onnan, de akkor Fejérvárott is elegendő könyvek lévén, és az urak is inkább mind pápisták levén, mivel azok a könyvek, kik ott voltak, nem hitünkön való szent irások voltak, azokat nem vitték ki onnan, hanem most is ott vannak. Mivel azoknak ott való tartásában semminemű haszna nem lehet hatalmasságodnak, sem azoknak kiadattatásában kára, nagy alázatossággal esedezem hatalmasságodnak, méltóztassék hatalmasságod azokat kiadatni, hadd ne kellessék országának hazafiait sok költséggel az németek között felneveltetni, kik azt valamikor beszitták, soha országá csendességben nem lehetett. Én ezt el akarván távoztatni, igen alázatosan, de bizodalmasan kellett hatalmasságodat megtalálnom felölek: ha kiken mi arany ezüst volna, én kész leszek hatalmasságodnak mást adni érette: avagy ha hatalmasságod le parancsolja is szedetni rólok, legyen az hatalmasságod kegyel-

mes jóakarata, terjedjen ki ebből, és mindaz széles világra s hatalmasságod hozzám, alázatos hivéhez való nagy kegyelmesége. Alázatos és jó választ várok hatalmasságodtól. Iratott fehérvári székes helyemben 15-én böjtelő havának 1633-ik esztendőben.

Hatalmasságod

igaz hive.

Ha ezek nem jól volnának írva, éjjel-nappal írja meg kegyelmed, s ugyan ott benn informálja meg Zöldfikár agával, még ott benn leszen Keresztesi uram, beküldjünk újabban.«

(XVII-ik századi másolat, az egyet. könyvtárban Analecta Transilvaniae.)

Közölte-e Szalánczy — kit mint az utóirat mutatja, ezzel a fejedelem megbizott — Zulfikárral ez előterjesztést, mi különben csaknem bizonyosnak vehető — s minő sorsa volt alkudozásainak, fenmaradt leveleiben annak nem láttam nyomát. De hogy a 100 aranyat Zulfikárnak a közbenjárásért ígérte s azt ezután is hajlandó volt megadni, mutatják Rákóczynak 1633. márczius 19-én Szalánczyhoz írt következő sorai: »Zöldfikár agának az száz aranyat is megadjuk, csak az Budán levő könyveknek ide szerzésében hasznosan munkálkodjék.« Hogy a tárgyalások Budára utasítottak s ott eredményre nem vezettek, mutatja Rákóczynak 1633. jul. 21-én Kőrösihez, Szalánczy utódjához írt levelének következő passusa: »Az könyvekért is nem sok, mint érettek az budai vezér ötezer tallért kíván, meg se akarja mutatni pedig az könyveket emberünknek, noha az mint mi halljuk, még ezelőtt sokidővel igen kiadták volt római császár ő felségének az javát.«

S midőn Rákóczzy ez év utolsó hónapjaiban főkövetséget küldött a portára, ennek ismét szívére kötötte a budai könyvtár ügyét. Decz. 18-án Mikót a követség vezetőjét bizta meg a tárgyalásokkal. »Emlékezetében lehet — írni neki — kegyelmednek, s kiváltképen Szalánczy uramnak, (ki hasonlag tagja volt a követségnek) az budai könyvek felől mint tanáltuk vala, mind az fővezért, mind az budait. A budai odabennre (t. i. Konstantinápolyba) halasztott, hogy Isák aga látta s onnan vár informatiót. Ha lehet legyen érte kegyelmed, nyerhesse meg a császártól, adná ide ő hatalmassága: ott is csak a moly emészti, semmi hasznát nem vehetik. Bár ígérne kegyelmed száz aranyat Zöldfikárnak, szerezné ide.«

Valószínű hogy nem az árkülönbség, hanem egyéb okok miatt akadtak fenn a tárgyalások ; hiszen ha Rákóczy néhány hó előtt Zulfikárnak ezer aranyat lett volna hajlandó adni — megadta volna az 5000 tallért is. De ha ez alkudozás nem vezetett is sikerre egyet mégis bizonyít: hogy a fukarnak, kapzsinak kikiállott Rákóczy áldozatokra is kész volt a tudomány érdekeinek előmozdítása végett.

JELENTÉS A M. NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL 1881—2-ben.

Majláth Bélától.

Méltóságos Igazgató úr!

Utolsó jelentésem óta ismét letelvén egy év, beállott ideje annak, hogy a könyvtár állapotáról, gyarapodásáról, hiányairól, a könyvtárban végbevitt munkálkodásról, s mindarról, mi ott történt, évi jelentésemet múlt évi július 1-től a folyó évi június 30-ig terjedő időszakra Méltóságodhoz hivatalos tisztelettel beterjesszem.

Van szerencsém ez alkalommal jelentésemet a következőkben előterjeszteni.

Általában a könyvtár, mint hazai elsőrendű tudományos és kulturális intézet eme feladatának nemcsak évről-évre történendő anyag szaporodása által mindinkább jobban és jobban megfelel a művelődés és tudományok terjesztése mezején; de belső berendezése, kezelési czélszerűsége s hozzáférhetőségénél fogva, s mint legdúsabb kútforrása a kimeríthetlen adatoknak, a kutató és tanulmányozó közönség által, mindinkább fokozódó mérvben használtatik, minek legfőbb bizonyítékát nyújtja az irodalmi eredmény, mely legkiválóbb dolgozatainak anyagát a múzeumi könyvtár készletéből meríti.

A lendület, mely ez intézet felvirágzása körül tapasztalható, leginkább két tényezőnek köszönhető. Ezek egyike a közoktatásügyi m. k. miniszter ő Nagyméltóságának buzgó érdeklődése, melylyel a könyvtár korszerű igényeit lépésről-lépésre követve, lehetővé tette, hogy az a kor követelményeivel szemben immár oly tisztai létszámmal rendelkezik, hogy a tudós és olvasó